

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
САМАРКАНДСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
SAMARKAND STATE UNIVERSITY

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК

SCIENTIFIC JOURNAL

GUMANITAR FANLAR SERIYASI

FILOLOGIYA/PHILOLOGY		
T.Valiyev	Kibernetik leksikografiya va til korpusi muammolariga doir About the cyber lexicography and problems of language system	67
A.G.Yuldashev	Idiomatik qo'shma so'zlarning kognitiv-semantik tahliliga doir Cognitive-semantic analysis of idiomatic compound words	70
H.A.Voxidova	Народные песни и мелодии в творчестве Гоголя Folk songs and melodies in Gogol's works	74
M.X.Эгамова	Особенности нарративных структур в цикле «Галатепинцы» М.Доста The peculiarities of narrative structures in the cycle of "Galatapenses" by M.Dost	77
A.C.Абдуллаева	Тематические уровни в романе И.С.Тургенева «Отцы и дети» Thematic levels in the novel "Fathers and children" by I.S. Turgenev	81
Yu.O.Ne'matova	Namangan viloyati oykonimlarining yasalish modellari xususida About oiconym formation modules of Namangan region	84
D.E.Jabborova	O'zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligidagi Cho'Ipov ijodiga ilk munosabatlar The first attitude to Chulpon' works in Uzbek literature study and critics	89
A. Shernazarov	Qashqadaryo viloyati tojik folklorini jamlash va tadqiq etish Selection and research of Tajik folklore in Kashkadarya region	92
D.P.Narzulloeva	Проблема национального своеобразия американской драмы в оценке англо-американского литературоведения The problem of national identity of American drama from the point of view of Anglo-American literature study	95
X.X.Berdiyev	Arxaik affiksli o'tovsozlik terminlari haqida About archaic affixes of yurta terms	99
PEDAGOGIKA/PEDAGOGICS		
I.M.Lutfillayev, M.A.Fayziev	Педагогические аспекты разработки компьютерных имитационных моделей предметов высшего образования Pedagogical aspects of development of computer simulation model of objects of higher education	105
A.I.Inatov	Ta'lim-tarbiya sifatini ta'minlashda pedagogik takt Pedagogic tactic of supporting the quality of educational work	109
A.I.Inatov, A.N.Abdullayev	Innovatsiyaviy ta'lim va uning ilmiy-uslubiy jihatlari Innovation education and its scientific - methodical sides	112
D.M. Муродова	Развитие английской разговорной речи в многоязычной аудитории на материале Present Continuous Tense Development of English speaking in multilingual auditory on the material of Present Continuous Tense	117
N. Z. Abidova	Maktabgacha yoshdagi ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutqining o'ziga xosligi The peculiarities of the speech of preschool age children with visual impairments	120
D.A.Shayzakova	O'quvchining erkin, ijodiy va har tomonlama rivojlanishini ta'minlovchi zamonaviy texnologiyalar Modern technologies leading to free, artistic and comprehensive development of students	124
F.Z.Yusupova	Mustaqil ta'limni to'g'ri tashkil etish - ijodiy qobiliyatni o'stiruvchi omildir Correct organization of self-study as a factor of creative skills developing	129
A.A.Mустафокулов, X.A.Абдувалиев	Основные критерии качества образования The basic criteria of education quality	132
LB.Mattiyev	Islom aqidalarida salomatlikni asrashga yo'naltirilgan qadriyatlar tizimi The system of values directed at health preserving in Islam	134

3. Kontekstologicheskiy slovar kak element obuch'ayush'ix sistenr Dis kandidata

S[^] S[^] S[^] L r[^] C^e t a^e S^e Stiki angliya Z i t o g C . e . e k t r o n n o g o
mtMMX,): t Avtofef... £ S S S « ^ 8 ^ 2 0 0 ' 8 * " * * * * * * * * * * « ^ ^

5. Levonisova S.V. Kompyuterniy slovar kak s'redstvo izucheniya angliyskogo yazika studentam, neyaz,kov,x spetsialnostey vuzov: Diss, kand.ped.nauk. - Moskva 2004 / I'l/Zwww.dissercat.com/content/ iviosKva, zvm I

6. SubbotenkoS.S. Yazikovaya i'janrovaya spesifika nemeskix elektronnix birjevix tekstov

7. Juchkova YE.V. Modehrovanye otraslevoy slovarnoy tipologiiTna^ateriale slovarev no ps,xolog,, v russkom i angliyskom yazikax: Diss. Kand.filolLuk. - vlkateri buT Vol /http://www.dissercat.com/content/ "Ы И Ш И П ^ ZW»

- S.Sergiyenko P.I. Lingvokognitivniye osobennosti elektronnoy gipertekst Diss...
kand.filol.nauk.- Moskva, 2009. gipertekst. DISS...

9. Savchenkova I.N. Lokalno oriyentirovanniy ucbebniy slovar russkogo vazika dlv*

S ^ ^ S S £ 3 S M S b A,, T M £ J n d f f 1 0 L _ : ^ ^ ^

О КНБЕРЛЕКСИКОП>АФІПпГ

Компьютеризация в области леки,- колоти и создание электронных словарей развитие направления кнберлекспографип и составление интернет-словарей узбекского языка и создание программы по отраслям предполагает переход от традиционных словарей к автоматизированным (электронным) словарям. Это даст возможность создания корпуса кибереловарей. получения точной и достоверной информации о всех снопвах каждого слова в языке.

Ключевые слова: кпберлексикографня электронный словарь, корте, корпусная

информационные технологии, виртуальный.

UDK411-21

IDIOMATIK QO'SHMA SO'ZLARNING KOGNITIV-SEMANTIK TAHLILIGA DOIR

A.G.Yuldashev

O'zDJTukatta ilmiy xodim-izlannvchi

Annotasiya. Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi metaforik ma'no ko'chishi orqali yasalgan idiomatik qo'shma so'zlarning lingvokognitiv aspektida, kontekst orqali tahlil qilish masalasi tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: kontekst, kognitiv maydon, konseptual metafora, maydon-manba, maydon-nishon.

Tilshunoslikda qo'shma so'z tadqiqiga bag'ishlangan bir qator ilmiy ishlar chop etilgan bo'lsa-da, ushbu muammo hanuzgacha o'z yechimini topgani yo'q. Jumladan, ingliz tilida [C.Carr: 1939,

OJesperson: 1954, I.Ibragimxadjayev: 1979, O.D.Meshkov: 1985, I.To'xtasinov: 2011] va o'zbek tilida [A.Hojiyev: 1963, B.Madaliyev: 1966, N.Mamatov: 1982] tomonidan tadqiqot obyekti sifatida o'rganilgan. Tadqiqot mobaynida yuqorida nomlari qayd etilgan olimlar ilmiy muammo sifatida mazkur til birligining genezisi, strukturaviy jihatdan tuzilishi, gender aspekti va imlosi o'rgangan. Ammo ularning semantikasi, komponentlar o'rtaqidagi aloqa va kognitiv tilshunoslik nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilinmagan.

Ma'lumki, tilshunoslar qo'shma so'zlarni semantik tuzilishi jihatidan ravshanligi va noaniqligiga ko'ra ikki - motivatsiyalashgan va motivatsiyalashmagan kabi guruhga bo'lishadi [K.A.Levkovskaya: 1962, Yu.D.Apresyan: 1974, I.V.Arnold: 1986, Ye.S.Kubryakova: 1978, 2004].

Ye.S.Kubryakovaning fikricha, qo'shma so'zlarda motivatsiyalashganlik - ma'nolarni semantik jihatdan asoslangan, ya'ni birinchi til birlikdan boshqa til birlikni rasmiy asoslab ma'nolarni chiqarib olishdir [2, 57]. Shunday ekan, qo'shma so'zning umumiy ma'nosi uni tashkil qilgan komponentlari ma'nosi yig'indisiga teng bo'ladi. Bunga ingliz tilidagi *teaspoon* - a small spoon used for mixture sugar into tea, coffee etc (tea - choy, spoon - qoshiq). Longman Dictionry of English Language and Culture [LDEL 2006: 1426], *headache* - a pain in the head (head - bosh, ache - og'riq) [LDEL 2006: 644], va o'zbek tilidagi *qoraqarg'a* - patlari tim qora bo'lgan ko'chmanchi qush. O'zbek tilining izohli lug'ati [O'TIL V 2008: 255, 341], *yotoqxona* - yotadigan xona [O'TIL II 2006: 51] kabi qo'shma so'zlar misol bo'la oladi. Ko'rinadiki qo'shma so'zlarning umumiy ma'nosi komponentlar ma'nolari bilan asoslangan.

O.D.Meshkov qo'shma so'zlarni tuzilish jihatidan ikki guruhga, ya'ni: tuzilish jihatidan motivatsiyalashgan qo'shma so'zlar va tuzilish jihatdan motivatsiyalashmagan qo'shma so'zlarga ajratadi [5, 89]. Olimning tuzilish jihatdan motivatsiyalashgan qo'shma so'zlar ta'rifi yuqorida keltirilgan misollarda o'z aksini topgan. Fikrimizni, tuzilish jihatdan motivatsiyalashmagan qo'shma so'zlarga berilgan ta'rifga qaratamiz. Ularning asl ma'nosi komponentlarning birlamchi ma'nolar yig'indisidan kelib chiqmasligidadir [5, 89]. Lekin ingliz tilidagi *nightcap* a usually alcoholic drink taken before going to bed. 2 a soft cloth cap worn in bed (night - tun, cap - qalpoq) [LDEL 2006: 947], qo'shma so'zini olaylik, birinchi ma'nosi "*uyqu oldidan ichiladigan spirtli ichimlik*", ikkinchi tasnif esa "*tungi qalpoq*" ma'nosini anglatadi. Mazkur qo'shma so'zning birinchi ma'nosi tuzilish jihatdan motivatsiyalashmagan, ikkinchisi esa motivatsiyalashgan, shunday ekan, bu kabi qo'shma so'zlarni tuzilishiga ko'ra tahlil qilish masalani to'liq yechish imkonini bermaydi. Shunday ekan, qo'shma so'zlar semantikasini o'rganish dolzarb masala ekanligini ko'rsatadi. Yuqoridagi fikrlarni inobatga olib tilshunoslikda "idiomatiklik" terminini qo'shma so'zlarda o'rganiish masalaga oydinlik kiritadi. "Idiomatiklik" termini tilshunos olimlar tomonidan ilmiy asoslab berilgan [Sh.Balli, A.A.Reformaskiy va b.,]. A.I.Smurnitskiyning fikriga ko'ra, "idiomatik qo'shma so'zning umumiy ma'nosi komponentlar ma'nosi yig'indisidan kelib chiqmaydi" [7, 117]. Mazkur ta'rif asosida quyidagi misollarni tahlil qilamiz. Masalan: *cottontail* - a small American rabbit (*cotton* - paxta, *tail* - dum, *quyruq*) [LDEL 2006: 228], mazkur til birligi "*paxta dumi*" ma'nosini emas, "*quyori*" ma'nosini anglatmoqda, *wallflower* - a person who does not share in a social activity because of lack CONFIDENCE or unpopularity, especially a woman who has not been invited to dance (*wall* - devor, *flower* - gul) [LDEL 2006: 1547], lug'aviy tasnif, "*devor guli*" emas, balki "*uyatda qolgan ayo*" ma'nosini anglatmoqda. *Tuyatish* - doni yirik, yirik donli (anor, bug'doy haqida) [O'TIL III, 2007: 224], izoh mazmunidan "*tuyaning tishi*" emas, balki "*o'simlikning doni*" bildiradi, *otpaypoq* - boldir-panja bo'g'imi qimirlamaydigan bo'lib qotib qolgan, oyoq panja kaft tomonga (ostiga) bukilib qolgan panja. Tibbiyot terminlarining izohli lug'ati [TTIL I 2003: 163] komponentlar "*otning paypog'i*" degan ma'noga ega emas, sababi bunday predmet borliqda yo'q, insonlarda uchraydigan "*kasallik*" nomi. Keltirilgan misollarning tasnifida qo'shma so'zning umumiy ma'nosi komponentlarining ma'no yig'indisidan kelib chiqmasligi uning idiomatikligidir. Shuning uchun ham biz, olimning ta'rifiga qo'shilamiz.

Idiomatik qo'shma so'zlarda, albatta, ma'no ko'chishi kuzatiladi. L.Blumfeldning ta'kidlashicha, "tilda hosila so'zlarning yasashida bir qancha bosqichli jarayonlar amalga oshadi, ya'ni (semantik o'zgarishlar asosida yangi so'zlar paydo bo'lishi:) "ma'no torayishi, ma'no kengayishi, metafora, metonimiya, sinekdoxa, giperbola, litota, ma'noning salbiylashuvi, ma'noning ijobiylashuvi" [1, 466-467], - deb ta'kidlaydi. "Metafora hosila ma'no yuzaga kelishi hodisalarining eng faoli hisoblanadi. U, tilshunoslikda qayd etilishicha, hosila ma'no yuzaga kelishining hosil qiluvchi va hosila ma'no referentlari o'zaro o'xshash kelishiga asoslanadi" [6, 94]. V.N. Teliyaning ta'kidlashicha, til lug'at boyligini to'ldirishning universal usuli bo'lgan metafora ikkilamchi

nominatsiya jarayonlarida, shu jumladan, qo'shma otlar yasashda qo'llaniladi [8, 181]. Mazkur ta'riflar metaforaga stilistik uslub sifatida berilgan.

XX asrning so'nggi choragida dastawal amerikalik olimlar J.Lakoff hamda M.Jonson tomonidan kognitiv (konseptual) metaforalar nazariyasiga asos solindi. Olimlar kognitiv metaforalar, faqat til hodisasi bo'libgina qolmay, inson tafakkurining ham ajralmas qismi ekanligini chuqur yoritib berdilar. J.Lakoff M.Jonsonlar fikricha: "Metaforalar nafaqat kundalik hayot, nafaqat til, balki tafakkur va faoliyatimizga ham kirib boradi. Bizning kundalik tushunchaviy tizimimiz ham o'z mohiyatiga ko'ra metaforikdir" [4, 387]. Kognitiv metaforalar bu oddiygina ma'no ko'chish natijasida hosil bo'lgan hosila ma'no emas, balki inson tafakkurida sodir bo'ladigan murakkab jarayon natijasidir. Bu borada olib borilgan tilshunoslar kuzatuvlari shuni ko'rsatdiki, konseptual metafora yangi bilim olish natijasida yuzaga keladigan nomlar yasallishining eng sernaxsul usulidir. Qolaversa, konseptual metafora idiomatik qo'shma so'zlarni shakllantirishda zarur kognitiv mexanizm hisoblanadi.

J. Lakoff va uning izdoshlari kognitiv tilshunoslik nuqtai nazaridan metaforik hosila ma'no paydo bo'lishida ikkita "kognitiv maydon (cognitive domain), "maydon-manba" (source domain) hamda "maydon-nishon" (target domain) ishtirok etadi" [1, 195] deb ta'kidlaydilar. Maydon-manba - bu inson tomonidan ko'proq, tajribasi orqali borliqni idrok etishida aniq bilimlar yig'indisidir. Maydon-nishon esa kamroq oydinlashgan, aniqlashgan muqarrar bilimdir. Yanada oydinlik kiritadigan bo'lsak, metafora orqali ma'noko'chishi sodir bo'lganda inson til lug'at tarkibida mavjud til birliklaridan foydalanadi va ushbu holat maydon-manba vazifasini o'taydi. Maydon-nishon esa inson tafakkurining tayyor til birliklari orqali yasaladigan yangi hosila ma'nodir. Ye.S.Kubryakovaning fikricha, yasama so'z yasallish ma'nosida ikkita talab jarayoni amalga oshiriladi, shu o'rinda qo'shma so'zlarda ham, birinchi tomoni kognisiya va ikkinchi tomoni kommunikasiya, har qanday hosil bo'layotgan so'zda bilimlarni ixchamlash jarayoni sodir bo'ladi. Olimaning fikricha, kognitiv nuqtai nazardan qaraganda yasama so'z yasallishida amaldagi tayyor til birliklari bilimlar yig'indisi yangi so'z yasallish modellari orqali dunyoni qayta anglash orqali amalga oshiriladi [3, 407-408].

Metaforik ma'no ko'chishi orqali hosil bo'lgan idiomatik qo'shma so'zlarning konseptual tahlilida kognitiv mexanizm sanalmish "konseptual metafora" alohida o'rin tutadi. Konseptual metafora kontekst orqali yorqin namoyon bo'ladi va jarayonda "konseptual metafora" idiomatik qo'shma so'z yasallishida "maydon-manba" va "maydon-nishon"larning o'zaro moslashishi orqali yaqqot ko'zga tashlanadi.

Metaforik ma'no ko'chishi orqali hosil bo'lgan idiomatik qo'shma so'zlarning kontekst orqali tahlili masalaga yanada oydinlik kiritadi.

"Mayor oshxonada kimning yoniga yaqinlashsa, o'sha odam iloji bo'lsa, ovqatni chaynamayoq yutishga harakat qiladi. Chaynalmagan ovqatni *oshqozon* hazm qilib yuborar, ammo gardanning rezina tayoq zarbini hazm qilishi qiyinroq edi" [9, 10].

Oshqozon qo'shma so'zining tasnifi quyidagicha: "inson va hayvonlarda ovqat hazm qilish yo'lining kengaygan qismi; qopchaga o'xshash ovqat hazm qilish a'zosi" [O'TIL III 2007: 175].

Qo'shma so'zning ikkinchi komponenti sanalmish *qozon* quyidagicha tasnifga ega - 1) turli taomlar pishirish, tayyorlash yoki suv isitish uchun cho'yandan quyib tayyorlangan ro'zg'or buyumi. 2) bug' hosil qilish uchun xizmat qiladigan maxsus yopiq qurilma [O'TIL V2008: 323]. Qo'shma so'z yasallishida "taomlar pishirish", "suv isitish", "ro'zg'or buyumi" va "yopiq qurilma" tavsiflari oldingi o'ringa ilgari suriladi. Qozon komponenti orqali aks ettirilgan konseptning xususiyatlari "maxsus yopiq qurilma". Ushbu xususiyat deb nomlanuvchi kognitiv maydon havola vazifasini o'taydi. Mazkur kognitiv maydondan "taomlar pishirish, suv isitish hamda bug' hosil qilish imkoniyatiga ega buyum" deb ta'riflangan tasnif kelib chiqadi.

Kontekstda qo'llanilgan *ovqatni chaynamayoq yutishga, chaynalmagan ovqatni, hazm qilib* nutq birliklari orqali berilayotgan axborot TANA deb nomlanuvchi kognitiv maydoniga havola hisoblanadi. Ushbu kontekstual ma'lumot shundan dalolat beradiki, PREDMET-TANA modeli bo'yicha konseptual metaforik ma'no ko'chirish amalga oshirilgan. "Ro'zg'or buyumi va yopiq qurilma" degan tasnif asosida PREDMET maydon-manba hisoblanadi va TANA maydon-nishon o'rtasidagi o'xshashlik aniqlanadi. "TANA A'ZOSI" degan konseptual tasnif "TANA" deb nomlanuvchi maydon-nishondan proyeksiyalanadi va birinchi komponent bilan bog'langan konsept xususiyatlariga bog'lanadi.

Osh komponentining lug'aviy ma'nosi esa - pishirilgan issiq taom [O'TIL III2007: 168].

TANA maydon-nishondan proyeksiyalashadigan "tana a'zosi" tavsifi ta'siri ostida osh komponenti bog'langan "pishgan taom" ma'nosini anglatuvchi asosiy tasnif yaqqol ko'zga tashlanadi.

Bu yerda taom **PREDMET** deb nomlangan kognitiv may donga havola hisoblanadi. Aynan shu kognitivmaydon orqali "hazm qilish" va "ist'mol qilish" degan tasnif shakllantiriladi. Har ikkala, ya'ni **PREDMET** va **TANA** kognitiv maydonlarini tahlili o'zgaruvchi "**TANA A'ZOSI**" degan ma'noni anglatadi. O'zaro moslashuchan tasniflar orqali "pishgan va pishmagan taomlarni hazm qiluvchi, usti yopiq tana a'zosi" tasnif *oshqozon* idiomatik qo'shma so'zining ma'nosini belgilaydi. Mazkur idiomatik qo'shma so'zning muqobili *stomach* bo'lib sodda so'z bilan ifodalangan.

Ingliz tilida qo'llanilgan idiomatik qo'shma so'zning kontekst orqali ifodlanishi va kognitiv maydonini aniqlaymiz.

"In front of a long high southerly wall on which were trained peach-trees the two walked up and down in silence. Old Jolyon had planted some cupressus-trees, at intervals, between this grassy terrace and the dipping meadow full of *buttercups* and ox-eyed daisies; for twelve years they had flourished, till their dark spiral shapes had quite a look of Italy" [10, 336].

Buttercup idiomatik qo'shma so'zi quyidagi tasnifga ega- a common small yellow wild flower which often grows in fields [LDEL 2006: 181].

Qo'shma so'zning ikkinchi komponentining tasnifi quyidagicha. *cup* - a small round container, usually with a handle, from which liquids are drunk, especially hot liquids such as tea or coffee [LDEL 2006: 336]. Qo'shma so'z ma'nosining shakllanishida asosiy tavsiflar oldingi o'ringa o'tadi: "tutqichi bor suyuqlik ichish uchun mo'ljallangan", CHpkomponenti orqali aks etadigan konseptning xususiyati - "chuqur", "faqatgina ichimlik uchun foydalanadigan". Mazkur ro'zg'or buyumining **BUYUM** deb nomlanuvchi kognitiv maydonga havola vazifasini o'taydi. Ushbu kognitiv maydondan "ichimlik iste'mol qilish uchun foydalaniladigan buyum" degan tasnif kelib chiqadi.

Keltirilgan kontekstdagi some cupressus-trees, this grassy terrace, *ox-eyed* daisies, had flourished, dark spiral shapes nutq birliklari orqali berilayotgan axborot **O'SIMLIK** deb nomlanuvchi kognitiv maydonga havola hisoblanadi. Mazkur kontekstual **PREDMET-O' SIMLIK** modeli bo'yicha metaforik ma'no ko'chirish amalga oshirilgan. "Ichimlik iste'mol qilish uchun foydalaniladigan buyum" degan tavsif **PREDMET** maydon-manba va **O'SIMLIK** maydon-nishon o'rtasidagi o'xshashlik aqilanadi. "Gul" degan kognitiv maydon "**O'SIMLIK**" maydon-nishondan proyeksiyalashadi va birinchi komponent bilan bog'langan konsept xususiyatlariga bog'lanadi.

Ikkinchi komponent *butter* - a fairly solid yellow fat made from milk or cream and spread on bread, used in cooking etc. [LDEL 2006: 181] tasnifga ega. **O'SIMLIK** maydon-nishondan proyeksiyalashgan "gul" tavsifi ta'siri ostida *butter* komponentining "sutdan olinadigan sariq yog'" ma'noni bildiruvchi asosiy tasnif **RANG** deb nomlangan kognitiv maydonga havola hisoblanadi. Aynan shu kognitiv maydondan "sariq rangli" tavsif shakllantiriladi. Bundan buyon har ikkala konsept markaziy kognitiv maydoni sanalmish "**GUL**" va "**RANG**" dan qayta tiklangan **O'SIMLIK** deb nomlanuvchi maydon-nishondan proyeksiyalanadigan tavsifning Buttercup degan qo'shma so'z bilan bildiriladigan konseptga aylanishi sodir bo'ladi.

Tavsiflarning o'zaro moslashuvi asosida "sariq rangli, gullari chashkani eslatadigan yowoyi gul" degan tavsif yuzaga keladi. Aynan shu tavsif ushbu idiomatik qo'shma so'zning ma'nosini belgilaydi. Idiomatik qo'shma so'zining o'zbek tilidagi muqobili *ayiqto'von* bo'lib, o'zbek millatiga mansub odam mazkur o'simlik gulini ayiqning tovoniga o'xshatib, uni shu nom bilan ataydi. Inglizlar esa gulning rangi sariq bo'lganligi sabab sariyog' rangiga, gulning tuzilishini esa chashkaga o'xshatadi va *buttercup* (butter-sariyog', cup - chashka) deb ataydi, bunday holat qiyoslanayotgan tillarda olamning lisoniy manzarasini belgilaydi.

Yuqorida aytilganlardan kelib chiqadiki, metaforik ko'chirishlar yordamida hosil bo'lgan idiomatik qo'shma so'zlarning ma'nolari uni hosil qiluvchi tarkibiy qismlar bilan bog'liq konseptlarga murojat qilish, kontekst bilan ifodalanadigan axborot, "konseptual metafora" deb nomlanuvchi kognitiv mexanizm hisobiga shakllanishi mumkin. Qo'shma so'z bilan ifodalanadigan konseptni "konseptual metafora" mexanizmi yordamida hosil qilish jarayonida ikkinchi komponent bilan ifodalanadigan konseptni qayta qurish sodir bo'ladi.

Adabiyotlar:

1. Блумфилд Л. Язык. - М.: Прогресс, 1968. - 334 с.
2. Кубрякова Е.С. Части речи в ономасиологическом освещении. - М.: Наука, 1978. - 182 с.
3. Кубрякова Е.С. Язык и знание. - М.: Языки славянской культуры, 2004. - 242 с.

4. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем (Перевод Н.В.Персова). - М.:ЛКИ, 2004. - 384с.
5. Мешков Д.О. Семантические аспекты словосложения английского языка. - М.: Наука, 1986. - 192 с.
6. Миртожиев М. Узбек тили семасиологияси. - Т.: Мумтоз суз, 2010. - 202 б.
7. Смирнский А.И. Лексикология английского языка. - М.: Литература на иностранных языках, 1956. - 324 с.
8. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира - М.: Наука, 1988. - 176 с.
9. Тохир Малик. Танланган асарлар. Иккинчи жилд. - Т.: Шарк., 2008. - 554 б.
10. The works of John Galsworthy. The Forsyte saga. Volume II. New York. MCMXXII. 1968. - 379 p.
11. W. Croft, D. Alan Cruse. Cognitive Linguistics. Published in USA, New York by Cambridge University Press. 2004. - 346 p.
12. Узбек тилининг изохли лугати. 5-томлик. - Т.: Узбекистан миллий энциклопедияси нашриёти, 2006-2008. - 872 б.
13. Крсимов А. И. Тиббий терминлар изохли лугати. - Т.: Абу али ибн Сино номидаги тиббиёт нашриёти, 2003. - 368 б.
14. Longman Dictionary of English Language and Culture. - London, 2006. - 894 p.

А.Г. Юлдашев
КОГНИТИВНО - СЕМАНТИЧЕСКИЙ
АНАЛИЗ ИДИОМАТИЧНЫХ СЛОЖНЫХ
(:)

В статье путём использования контекстуального анализа и лингвокогнитивного анализа идиоматических сложных слов, образованных метафорическим переносным значением.

жст, когни-
тора,
•тен

A.C. Yuldashev
COGNITIVE-SEMANTIC ANALYSIS OF
IDIOMATIC COMPOUND WORDS
izbek

idiomatic compound words formed by metaphorical transfer values in lingual Livjnit'e aspect. iMiig eonleMual .maUsit.
Keywords: context, cognitive domain, conceptual metaphor, source domain, target domain.

УДК: 398.3

НАРОДНЫЕ ПЕСНИ И МЕЛОДИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ГОГОЛЯ

Н.А. Вохинова

Преподаватель академического лицея №1 Самаркандского института экономики и сервиса

Аннотация. В данной статье показана роль народной песни и музыки в творчестве русского писателя Н.В.Гоголя. Раскрыто отношение писателя к фольклору - истокам народного творчества, приведены несколько отрывков из произведений Гоголя, в которых передается национальный характер, быт и нравы украинского народа, откуда родом сам писатель.

Ключевые слова: мотивы песен, казачьи песни, народная музыка, фольклор.

Первые десятилетия XIX столетия - пора интенсивного музицирования в России. Музыка пронизывала быт всех слоев общества. На почве общих музыкальных интересов возникали кружки и салоны, устраивались музыкальные вечера в домах известнейших поэтов. На таких вечерах часто поднимались важные вопросы музыкального творчества, обсуждались проблемы народности музыки, состояние оперного искусства и других музыкальных жанров. Вопросы эти были тогда в центре внимания музыкальной и литературной общественности. Одним из постоянных участников таких вечеров был писатель Н.В. Гоголь.

М.И. Глинка в своих «Записках» пишет, что он часто посещал вечера, которые устраивал Жуковский, живший тогда в Зимнем дворце. Там «еженедельно собиралось избранное общество, состоящее из поэтов, литераторов и вообще людей, доступных изящному.